

Han hylla livet, men femna det ikkje

Dette er ein artikkel i to delar om Olav Sletto sitt liv og dikting. Del I er frå dei fem åra [1912-1917] familien budde i Vollen i Asker, og er tidlegare publisert i «Glimt fra Vollen. Årbok for Vollen historielag 2018». Del II gir glimt av liv og dikting fram til dei døydde. Olav i 1963, Karin i 1965. Den er nyskrevne. Forelegget er i all hovudsak breva mellom ektefellene. Heile artikkelen er tilrettelagt av Eva Almhjell, leiar i Olav Sletto-selskapet [2012-2019].

Eit bilde kan si meir enn 1000 ord.

Edvard Munch «Hode ved hode».

Eigaren Pål G. Gundersen, Vestlia Resort, har gitt tillatelse til å nytte det her.

DEL I: Forkynnar, forførar og talekunstnar Olav og Karin Slettos fem år i Vollen (1912-17)

Dei hadde draumar for liv og samliv i heimen dei sette seg opp i Vollen sommaren 1912. Vesleheimen, som dei kalla han, skulle «lyse utetter og verme innetter», vera eit tempel. Han skulle gi næring for djup kjærleik og evig truskap innetter, og vera open utetter for sjeler som var i åndeleg trengsel. Saman skulle dei to søkje «det fuldkomne». Dei hadde store draumar, Olav og Karin Sletto, og Olav Sletto hadde ordet i si makt. Han brukte dei som talekunstnar, som forkynnar av bodskapen sin og som forførar for å få det som han ville i heimen. Slik er mi lesing av breva mellom Olav og Karin Sletto, som denne artikkelen byggjer på.

Samstundes var målmannen Olav Sletto del av det Stein Rokkan kallar ei motkulturell rørsle, med brodd mot hovudstadens dominans i kulturlivet. Og han hadde ein visjon, eit hugsyn, om ei folkehøgskule som del av denne motkulturen.

Den store kjærleiken

Alt hadde gått så fort i 1911. Eit teppe med uglemotiv som Karin hadde vove til han etter den vellykka debuten med «Dei gamle» i 1908, og nokre få høflege helsingar var alt som vart utveksla mellom Olav og Karin før 1911. Brått vart det til ein flaum av intense kjærleiksbrev mellom dei. I det dulde – det måtte vera det – hadde dei tre kjærleiksmøter denne våren, før dei gifta seg – i djupaste løynd – hjå byfogden i Drammen 27. juli 1911. Karin var då 27 og Olav 25 år.

I breva fram mot vigsla tek ho likevel eit lite steg attende: «Maaske er jeg ikke den kvinde De tænker at se i mig (9.4.1911), og: «Jeg tviler jo ikke paa din kjærlighed – ei heller paa min egen – men jeg tviler stundom paa min evne til at være din hustru!» (24.4.1911). Han skriv: «I saman med Dykk trur eg at eg skal kunna verta heilt god! I saman med Dykk kann eg naa inn til hjarta av harmoniens lov i denne verdi» (udat.1911). Olav Sletto tvilar ikkje på at han har funne den rette – si prinsesse. Dette var den store kjærleiken! Umogleg stå imot – trass forsøk på etterhald! Karins familie såg det «sære» hjå den yngste, Olav såg det «saare», og han bygde henne opp med varmt hjarta og stor psykologisk innsikt.

Skapte han samstundes Karin – i sitt bilde? Og ante ho at det var det han gjorde? Var ho redd han blanda drauma og virkelegheit?

Vigsle i dølgsmål, bryllupsreise til København – så særbu anno 1912

Det var uhørt den gongen, også i Karins overklassekrinsar, at folk gifta seg – utan å flytte saman! Men det gjorde desse to. Både før og etter vigsla i dølgsmål i Drammen, hadde Olav si base i heimen hjå besteforeldra i Hol i Hallingdal. Han var forfattar, men inntekter fekk han fyrst og fremst som talar. I åra 1910-17 gjorde han på oppdrag frå Noregs Ungdomslag og etter kvart måldyrkingsrørsla Akademiet meir enn 70 taleferder i heile Sør-Norge. Karin held fram som selskapsdame for mor – i mors hus i Sandefjord.

Karin kjende seg, etter det ho skriv, framand hjå sine eigne: «Jeg ved ikke jeg – men jeg hører ligesom ikke til hjemme blant mine egne, føler mig saa underlig fremmed for dem – lever i min egen skjønne verden.» Ho var åndeleg orientert i ein materialistisk skipsreiarfamilie. Men det var no likevel dei som stilte opp for det nygifte paret. Etter eit halvt års bryllupsreise i København, kom dei attende til Norge i slutten av januar 1912. Olav kalla turen ein studietur (Elveland, 1924). Det var Karins mor, Karen Bryde, og eldste bror hennar, Johan, som kosta utanlandsopphaldet på dei. Han var i fars stad for veslesystera, som hadde sju storebrødre i alt. Far deira døydde i 1899. Mor levde til i 1925.

Fyrste møte med «Skjæret»

I 1912 kom dei køyrande til Vollen, nedpakka i «sledafelden hans vognmann Hansen». Det var vår i lufta, men snøen låg enno. Karin Slettos bror, Gottfred Mauritz Bryde (Fritz), hadde stilt landstaden sin, «Skjæret», til dei nygifte sin disposisjon, til dei fekk områdd seg. I «Elveland» (s. 32 ff) skildrar Olav Sletto (1886-1963) «Skjæret» slik: «Villaen var eit lite herresæte...: Velhaldne grusgangar etter streng engelsk hagestil. Og ein liten skog med aplar-, plomme- og kirsebærtre. ...Sjøen kunde me høyra mot bryggjemuren nede i hagen... For meg var det som ei innvigjing til rikmannstilværet eg no skulde freiste i nokre maanad. ... Til slutt ...fann me eit lite arbeidsrom med skrivebord ... eit kunstverk i mahogni. ... For ein vaar det var, den vaaren! Livet i Køpenhamn hadde trøytta oss ut med altfor mange inntrykk. No dorma me av. ...Stundom sit der ei ung kvinne paa benken under gamle-aski. Ho er høg og ven som madonna for mine augo. Ho er ung, og ho ventar paa aa bli mor. Ho er mi kvinne. ... eg venta arvingen og skreiv imedan ei liti tankebok» (Smaaord, 1912).

«Skjæret» ynskte dei nygifte raust velkommen med rikdom og overflod, men for Olav Sletto vart det for overdådig: mahognibordet på kontoret for flott, stolen for mjuk. Den var meir for sovestol å rekne enn arbeidsstol, skriv han. Der fekk skipsreiaren sitt. Det var måtehald forfattaren måtte ha for å kunne skrive på alvor. Karin, f. Bryde (1884-1965), skjønte ikkje kva som var problemet.

Vesleheimen. Originale fotos Ludvig Pedersen Finstad. Fotomontasje: Bjørn Furuseth, Hol bygdeaarkiv.

Vesleheimen – den fyrste bustad

Av Mauritz Gotfred Bryde (Fritz kalla) fekk Olav og Karin etter kvart også eigen tomt, ca. 5 mål utskilt frå «Skjæret». Og pengar til sjølve husbygginga var det mor og Johan som sto for, som lån eller kanskje

dels givandes. Huset vart tufta i mars, og i september 1912 flytta dei inn. Dei kalla det Vesleheimen. Men det var først i januar 1913, at det vart ordna med skjøte, lån og anna formelt som høyrer byggeprosessen til (Karin-brev 12.1.1913). Her budde Karin med ungane til oppunder jul, mens Olav måtte til Fiskum til skulestart hausten 1917.

Olav og Karin Sletto var nygifte, stupende forelska og dei venta sin fyrstefødde. Olav var djupt engasjert i Karin sin graviditet. Gode råd hadde han så visst å koma med, runne av folketrua i Hol, ei liten fjellbygd oppunder Hallingskarvet, der han sjølv var født og vaks opp. Men Sletto hadde også lese Sigmund Freud, t.d. draumetydinga hans. Draumar vart fortolka og tillagt vekt i folketrua han vaks opp med, men han hadde liten sans for Freud sine driftsteoriar som draumetolkning. Han søkte mot det religiøse og fann meir mening i den amerikanske legen, (religions)filosofen og psykologen William James si vektlegging av kjensler, og det åndelege som opphav til og drivkraft i menneskeleg atferd. Men folketrua kom innimellom til å overstyre akademiske teoriar, slik sitata nedanfor syner.

Maleriet «Morgen» av Kai Fjell tilhører Pål G. Gundersen, og er i utstilling på Vestlia Resort. Bruken her er med tillatelse fra eigaren. Det fangar Olavs draum om moderskapen.

Olav hadde gjort rolledeelinga mellom kone og mann klart i mange brev til Karin. Ho skulle vera dronning i heimen, og han skulle hjelpe praktisk og vera den som sørga for familien økonomisk. Det var ikkje noko uvanleg ved denne rolledeelinga, med alt som det innebar, korkje i byfamiliar eller på gardane. Det var normalen på begynnelsen av 1900-talet, då kring 80 prosent av folket var knytt til landbruket, der Olav Sletto hadde sine røter. Men låg det noko meir i utsegna hans? Brukte han folketru som sosial kontroll av kona medan han var på taleferder?

Olav og kvinnesakskvinnene

For det fanst dei som gjorde opprør mot «det normale». Kvinners kamp for stemmerett og likestilling innan m.a. utdanning og økonomi hadde pågått i fleire tiår, drive fram av mange kvinner, helst frå overklassen, og nokre få menn. Men kvinnesakskvinner hadde Olav Sletto liten sans for. Han var på Otto Weininger-sporet: Mannen var i kraft av sin naturlege styrke og posisjon, overordna kvinne, som grunna sin biologiske rolle i reproduksjonen, vart den underordna. Kvinnefrigjeringa førte til ei feminisering av kultur og samfunn, og den vanvyrdemannens natur. Parolen vart «attende til naturen», til jorda. Og bonden vart det maskuline ideal innan kunst- og kulturlivet (t.d. hjå Knut Hamsun, August Strindberg)

Barnet maa verta fagert

«Det avgjerande for barnet er óg denne tidi utsyver. Hald deg litt tilbake, sky folk som snakkar slik at det kann hissa upp tanken. Hald deg fraa aa sjaa mange aasyn - sky stader du braatt kann sjaa stygge el brutale andlet – og alle med raudt haar. Barnet maa verta fagert. ... Kona bør vera hjaa mannen sin. Og han skal hjelpe henne i det høge, og heilage kall (Olav-brev datert 14.3.1912).

Men Karin høvde inn i Olavs kvinnebilde: Han fann henne ujålete, med lekamlege liner som minna om ei velgjort fele. Ei som var god å spela på, tilmed. Ho var danna og litterært skolert – som ei god bok ein kunne lesa om att og om att, og stendig finne nytt tilfang. Ei kvinne som streba mot «det fuldkomne». Men var ho nøgd med å «vera dronning i eige rike» – heimen – og berre det?

Karin var høgstemt i sin sang til den tradisjonelle familien. Ho uroa seg for oppbrudda som ofte følgde det moderne ekteskapet, og som ho fekk heilt innpå livet i eigen familie. Og ho syns nok ho var på god veg mot målet – «det fuldkomne» – med brudgommen sin: Vakker og intelligent var han, lang og slank, alltid velstelt og pen i tøyet, førde seg høvsk og mestra kunsten å samtale – og skrive! Han var ein intellektuell kapasitet. Ein suksessrik bokdebutant. Kan hende tok Karin det for gitt at suksesen ville halde fram, og at han også ville sørge for at ho stort sett fekk det slik ho hadde vore vant til: Solid økonomi? Kanskje bygde ho sitt eige bilde av Olav og dyrka det – meir enn mannen Olav?

Fekk støtte til å fylle pengesluket Vesleheimen

Men i Vesleheimen vart ho konfrontert med økonomiske realitetar ho før ikkje visste av. For oppdragsgivaren, Noregs Ungdomslag, var nok stortalaren Olav Sletto ei sikker inntektskjelde, men for Karin vart det ikkje nok «mønt i kassen» til å fylle det pengesluket Vesleheimen såg ut til å vera. Storebror Johan hjelpte veslesystera si med om lag 200 kroner i månaden i dei åra dei budde i Vollen, så ho ikkje skulle svelte heilt ihel saman med «den fattige literaten sin», som familien kalla Olav. I dagens verdi tilsvasar det vel 8.000 kroner. Denne kjelda turka ut i 1917, då skipsreiaren gjekk konkurs og flytta til Amerika (Johs. A. Dale/L. Reinton: Ei bok om Olav Sletto, 1966).

Sosialt vart det også litt stusle. Karin syns dei heldt seg (for) mykje for seg sjølve. Ho var knapt på besøk hjå sine eigne. Ho sakna dei. Men mor og systrene i Sandefjord sende kasser med klede, mat, frukt og bær, egg og anna godt. Fra Hallingdal kom sauekjøt. Dei siste tre åra Sletto-familien budde i Vollen, rasa den mest grufulle og meinigslause krig ute i Europa. Det var jobbetid for dei få, dyrtid for dei mange. Kassene med forsyningar kom godt med i Vesleheimen.

Frå venstre Olav, Karin, pigen og ungane (f.v.) Eva, Randi, Bjørn – og ei ukjent venninne. Foto: Utlånt av Hol bygdearkiv

«Hendes kald blir at overstraale» – ungane i Vesleheimen

6. september 1912 kom Olav og Karin Sletto sin fyrstefødde til verda. Dei kalla henne Eva. Eit yndig og kokett lite jentebarne. Om henne skriv Karin eit par år seinare at «hendes kald blir at overstraale». Barn nummer to, Randi, kom 8. januar 1914. Ho var av det solide slaget, med ei opphøgd ro og «skjønnhed», skriv mor, og føter som ikkje heilt bar henne som liten. Så kom guten, 12. mars 1915. Ein strålande vakker bror. Dei kalla han Bjørn.

Eva Sletto vart skodespelar, Randi sjukepleiar. Mor såg jentene sine alt frå dei var småtuller. Far likeså. Bjørn vart orlogskaptein, oppfinnar og lærar ved Sjømannsskolen på Ekeberg i Oslo.

Draum og virkelegheit i nyeheimen

Å seta seg opp sin fyrste heim er oftast forbunde med stor glede. Slik også for Karin og Olav. Karin sjølv skissa huset på 80 kvm grunnflate og Olav er begeistra (brev av 14.3.1912): «Og geniet Karin. Arkitekten Karin min! ... Det du hev vunne i denne teikningi av 1. Fin, koseleg ynde, 2. Venleik, 3. Sermerkt liv, 4. Heilag sjæl, 5. Hyggje, 6. Varme. ... Det er tempel huset er – og bogarne og søylerne gjev huset det store inntrykk som dei «store» husi gjerne manglar. Og dei store herlege glasi på tverrveggen med alle dei gilde smaa rutorne i. ... **Eg beundrar deg!** ... Du hev meir enn grunn til aa **vera stolt**. Og du fær sikert æra av det huset! ... Herregud, Karin min!»

Karin skriv: «Jeg tror, vi kommer til at gjøre meget godt ud fra dette vidunderlige sted, som næsten mod vor vilje blev vort. Her vil blive herligt med tiden i en fredet plet i Babylons forvisning! Og gjester vil komme og gaa og dertil kjende noget bortenfor det almindelige – noget som ikke er af denne verden! (23.11.1912).

Byjenta Karin opplever altså at staden nesten motviljes vart deira, og kjenner seg forvist. Då gjaldt det for henne å skapa noko «bortenfor det almindelige». Til Karin sin draum høyrde m.a. å skapa noko for barna i bygda, som t.d. å samle «missionsbarna» i Vesleheimen, fortelja frå Bibelen, spela piano og lære dei sangar som bidrog til åndeleg vekst. Olav skaut effektivt ned den tanken. Det vart med dei etter kvart tre eigne barna. Med rette, må ein kunne spørja.

Dørene vart heller ikkje nedrende av folk i åndeleg trengsel, kan det sjå ut til.

Mens Olav trivdes på landet, ville Karin, som nemnt, helst budd nærare byen, tettare på familien sin, trass alt, og på det pulserande kulturlivet i hovudstaden. Det rurale Vollen var ikkje etter hennar hjarta. Olav var, som vi har hørt, halve året på taleferder. Han tok for seg litterære tema, som Garborg, Ibsen, Bjørnson m.fl., han tala om Michelangelo og Hans Nilsen Hauge, og han tok opp tema i samtida, som tilhøva i Tyskland og Europa. Meir enn 70 taleferder vart det altså medan dei budde i Vesleheimen.

«...eg vil ha ei mild kvinna til kona for meg»

Karin sakna han og kjende seg sosialt isolert i heimen. Dette, saman med einsemda ho bar med seg frå barndommen, prega sinnstemningane hennar. Dessutan var ho gravid og barselkone og amme store delar av tida i Vollen. Ho svinga mellom det høgstemte og tunglyndte, og ho tok lett til tårene. Karin var utdanna kunstveverske ved Notodden lærarskule (1902). Ho spelte piano, som vi har forstått, og tala tysk. Medan Olav var ute på taleferder, sat Karin att i eit hus som på langt nær var ferdig, korkje inne eller ute, enn si hagen. Det var langt frå «fuldkoment».

Som åra gjekk, held draumen om «det fuldkomne» seg, men Karin skulle vera forsiktig med å rokke ved den tradisjonelle rolledelinga i heimen. I 1915 skrev Olav frå Sannidal i Telemark. Han var rasande over tilhøva i Vesleheimen. «Kjære, kjære. Ver ikkje leid um eg segjer min kritikk yver sumt du gjer: det er mi pligt aa gjera det, skal du vita. Eg kann ikkje vera likesæl, av di eg er so glad i deg. Og eg vil ikkje ha ei kona, som krenkjer dei fyrste grunnar for samliv millom dei two i heimen. Du har kjennskap berre til konor som marerid mennerne sine. Og i din innarste natur ligg trongi til aa vera for mannen din noko heilt anna enn eit tøytande viv og ein motpol til tvidrag. Naar heimen er bygt av two – so skal dei two gaa innum kvarandre i alt. Alt anna vert brutalt. Kvinna skal vera den mildaste – og bøygja seg etter mannen, som livet gjer hard og viljefast. Mathea, Hanna, Nanna – Jenny's eksempel [Karins systrer og svigerinner] skal ikkje koma inn i Vesleheimen. Dessutan har me noko heilt anna aa naa – enn desse andre kjøt-skrottarne. Dernest vert du aldri sæl, fyrr du lærer aa lyda, du Karin. Dernæst etter aa lyda etter – so du paa meir kvinneleg fin maate gissar det som støyter eller krenkjer din mann. Fordi at eg er glad i deg, so vil eg gripa inn no med det er tid. Du er ung, og det er berre paa ein einaste maate aa greida meg i lengdi, det maa du no snart skyna. Eg vil ikkje tyrannisera deg – men eg vil ha ei mild kvinna til kona for meg – ikkje noko manfolk. Det fine, taktfulle, storhjarta er magter som eg respektera.

Og treng ikringum meg. Og borni treng! ....» (10.11.1915).
Han fylte fleire brev frå Telemark med liknande innhald.

Eit tomrom berre Karin kunne fylle

Kva hadde utløyst dette raseriet? Kvífor reagerte Olav som han gjorde? Kor kom dette kvinnesynt frå, eigentleg? At det var vanleg i hans samtid og at det fanst ein intellektuell tradisjon det kunne knytast til, har vi vore inne på, men i tillegg ligg noko anna der. Olav gir oss truleg den viktigaste grunnen sjølv. I mange av breva til Karin skriv han at ho ikkje skjønar kor vetaust høgt han elskar henne, og at utan henne ville livet vore utan meinung for han. Då ville han heller dø. Han hadde våga å opne opp for kjærleiken til Karin. Det er risikabelt for han, svært risikabelt. Han hadde jo opplevd det vondaste eit barn kan oppleva: ei mor som forlet han som spebarn. Saknet etterlet eit svart tomrom inni han av einsemd inni ha, morssakn og morslengt, eit rom berre Karin kunne fylle. Tanken på å miste henne var ikkje til å halde ut for han. Han var ein mann som var redd for å miste si kvinne, og som derfor ikkje vil dele henne med omverda. Dette gjer ikkje Olav Sletto til ein helt, seier Jørn Øyrehaugen Sunde, men det gjer han til eit menneske, som oss andre. Det er ein status han fortener, som oss andre. Olavs uvilje mot å dele Karin med omverda, som ho sensa, forsterka hennar eigen einsemd, som livet på landet ellers gjorde det. Men Karins draum om bustad nærare byen vart likevel aldri realisert.

Kvardagsliv i Vesleheimen – kor mange barn – kor tett på kvarandre?

Bortsett frå systrer og svigerinner var det, kan det sjå ut til, ytterst få som var gjest i Vesleheimen. Fru Arctander, kona til ein god ven og åndeleg rettleiar for Olav, var innom ei og annan gong, ei fru Andersen og ei som truleg var jordmor kom på besøk før fødslane. Mimmi Falsen, målaren som portretterte Olav i 1909, er nemnt, men ingen andre frå kunstnardalen i Asker. Helst var det dei som til eikvar tid budde på Skjæret som kom innom – sumarstid. Karin sjølv var i kontakt med grannar som ho hyra til å hauste bær i hagen eller som gjorde anna naudsynt arbeid ute. Barneståk var det i heimen, men ellers grunnleggjande stille, serleg vinterstid, då Olav var på sine taleferder.

Isdammen var ei kjelde til konflikt med Høibak i gartneriet nær Vesleheimen. Tappa han dammen ned, kneip det med vatn i Vesleheimen. Etter som barna vaks til, kom barn i nabolaget og leika med Eva og Randi. Ein 17. mai skildrar Karin slik: Ungane sat på kjøkenbenken med flagg og ein appelsin på deling. Dei ropte begeistra HURRA mens barnetoget trippa forbi ute på storevegen. Mor og barn var tilskodarar. Mor var deprimert. Ho isolerte seg og sakna sitt «eneste menneske». Verst var det vinterstid.

Fellesturane ho drøyde om på Skjærsjordet, i Blakstadmarka og andre stader i Vollen vart sjeldan noko av, kan det sjå ut til. Det same gjaldt løfta Olav ga Karin om turar til stader dei knytte romantiske minne til, t.d. Notodden lærarskule (der dei treffes fyrste gongen), St. Olafs Hotel i Kristiania (åstad for hemmelege elskovsmøter våren 1911) og Britannia Hotell i Drammen (der dei hadde bryllupsnettene sine). Kanskje var det ikkje slik meint, men det vart likevel berre lokkemat, vil nokon kunne si, for å få Karin i jubelstemning til han kom heim frå taleferdene sine. Dette kan ha vore ei kjelde til usemje i heimen.

Karins ynskje om pause frå graviditet og barnefödslar eit par-tre år, kunne vera ein annan grunn til dissonans i heimen. Prevensjonsmidla den tida var coitus interruptus eller avhaldenheit. Begge delar krenka Olavs manndom, skriv han i brev frå Drammen (19.1.1914). Karin svarar at ho så gjerne ville «have Eva og Randi undaf – store, forstaar du – og have huset vort i orden. For endu har jeg det til gode at faa leve helt fri barnet, gaa turer. Slig vilde jeg det. Og slig skal han faa det, Bjørnungen! Men en 3 aars tid skal han faa vente. Det er du enig i – gullet mitt, manden min – al skjønheds ophav?» (4.2.1914).

To dagar etter skriv Olav: Eg er so ihuga og uroleg, som var eg ikkje ein gift mann, som skulde faa taka kona si i fang – eg er som ein konfirmant, som fyrste gongen skal møta si kvinne. Kann du segja kva kjærleiken er Karin? Meg er han ei gaata – som ei magt so god og veldig, at eg frygdar meg med vaar kjærleik no, Karin. Og eg trur det kjem av, at me fyrr har late smaating stengt noko inne. Eller kjem det av, at ein maa veksa i kjærleiken. Kjærleiken er mykje yver halvparten sjeleleg.

Frå taleferd i Trøndelag (7.5.1914) forsterkar han det han vil: «Jordelivet Karin! Men -- Kva skal me

gjera? Eg har for litt sidan lese ei doktoravhandling [EA: kan vera Otto Weiningers «Kjønn og karakter», som kom på norsk i 1903] um elskens millom mann og kvinne. Der staar, at all – omtanke, alle forsigtighedsreglar, alle midlar til aa hindra - - - drep elskens «paa tærskelen ind til det herligste» – so kvinna aldri fær kjenna sin mann, eller mannen si kvinna. Etter naturens ordning stengjer dei sjølve for den høgste jordelukka. Dernæst: hjartelegt fangtak gjer frisk paa sjæl og kropp, sægjer han. Men det andre ... **gjer mannen sjuk**, og kvinna sidan. Her er me inne paa eit vanskeleg punkt. ... Du skynar! Og eg gaar ogso kvar gong svolten burt. Og du – kjenner ikkje min kjærleik innerleg som fyrr. Her er me inne paa noko faarlegt ... Hugsar du den fyrste tid! Daa var det – gaave! Aa! Og no denne sumaren, kva skal me gjera - - skulde me vaaga aa kveikja livsens høgste baal? Tenk yver det, kjære. Ranskak deg sjølv. Skulde ein guteknabb vera for dyr betaling for ein heil summar av høgste frygd? ... No er eg snart vaksen. Og eg har møtt kona mi herlegare enn nokon gong! Skriv ofte!

Tusund kyss! All min varme! All min takk. Kyss borni! **Din trufaste mann!**

«Du skal faa raada, kjære», avsluttar han. Attrå er tung temme, kan ein tenkje. Det vart nok til at dei «kveikja livsens høgste baal», og i mars 1915 kom guteknabben Bjørn.

Usemjå i Vesleheimen synest vera knytt til nokre sers vesentlige forhold som vi har vore inne på: bustad (bynært – på landet) og storleik på huset, grad av erotisk og annan sjølvkontroll (Kor mange barn? Når? Eigne prosjekt?) og økonomi (meir «mønt i kassen»). Dei var i konstant pengenaud, og Karin ville t.d. for alt i verda ikkje koma i «bogen» til kjøpmann Lund i Vollen. Alt dette har med Karins helse og sjølvbestemmelse å gjera. Ho var konstant uroa, utmatta og mykje sjuk, etter det ho skriv. Kan hende var dette likevel berre adekvate reaksjonar på eit liv med lite rom for utfalding som anna enn mor og viv? Ho forventa å få vera meir enn det.

Litterær produksjon i Vesleheimen

Olav Sletto brukte somrane og jule- og påskeferiar til å skrive. I åra 1912-17 forfatta han fleire bøker. «Sanddal» kom i 1910, eit drama i fem akter der Sletto let misjonæren Sanddal koma attende til bygda og set smart både det religiøse livet og kvinnene på hovudet med si forkynning, inntil ordføraren tek tak og fær bygda snudd rette vegen att. I 1912 kom «Smaaord», «Tenaren» i 1913, ei bok om Jesu liv, og i 1914 fekk han ut den vesle boka «Um Tyskland», der han med forvitneleg innsikt såg det som sto føre under fyrste verdskrig, men meir endå det som kom med Hitler og holocaust. I åra 1915-18 ga han ut det store Loke-verket (Loke, Domen, Millom eldar, Skyming). Han seier om dette arbeidet at han, som eigentleg hadde ein lys hug, måtte søkje ned i dei mørkaste djup og innerste, avstengde krokar i sitt sinn, i skriveprosessen. Ofte sat han då på skrivehella si nede i sjøkanten i Vollen. I heimen vart det for livleg med småungane og ei kone som også ville ha av hans tid og merksemrd. Nokon held Loke-bøkene for Slettos største litterære verk. Kan hende var denne tunge skriveprosessen slik at han meir enn nokon gong trengte Karin – heilt nær?

I brev til åndsfrenden Alf Larsen på Tjøme, skriv Olav Sletto på 1950-talet at Loke, det var han sjølv, det. Denne treeinige karakteren, samansett av jotunhått, gudehått og menneske, som gir assosiasjonar til den heilage treeinigkeit Faderen, Sønnen og Den heilage ande var Olav Sletto sjølv. Den raude tråden i Loke-kvartetten var kampen om menneskesjela – kampen mellom det gode og vonde i vårt indre.

Olav Sletto var ein etterspurt talar! Ferdaskildringane han delte med Karin synte ein mann med eit vakent blikk og ein skarp penn. Han tok ofte både folk og stader på kornet – på godt og på vondt. Breva, både hans og Karins, har litterær kvalitet.

Talekunstnaren – forkynnaren – og forføraren Olav Sletto var vakker og velkledd. Karin sytte for det, og han tok seg godt ut på talarstolen. Ein som høyrdt Olav tala, eller skal vi si forkynna, opplevde det slik: «Naar ein ser Sletto koma inn i ein forsamlingssal, fri og sterkt og bjart og roleg,

so langt fraa aa minna um bondebygdi at han nærmare er ein forfina estetikar – og so høyrer han tala sine fine og formsikre ord med rein og klaar røyst, so er det vel mange som hadde trutt han var strengare og sterkare enn han no ser ut til aa vera. Men naar dei har lydt paa eit korters tid, merkar dei ein styrke som tryllar folkeflokken inn i det som er hans tankeverd, so folk sit og syp etter anden. Daa merkar dei ein styrke hjaa han som dei sidan har age for.»

I si formidling var Olav Sletto ein forførande forkynnar, slik sitatet ovanfor syner. Og Johan Austbø forsterkar dette inntrykket i det han held fram slik: Sletto *talar* ikkje, paa vanleg vis, han diktar, han maalar, han penslar ut. Og under dette er det som andlitet hans etter kvart faar fastare og klaarare linor. Og ein kjem til aa tenkja paa andlitsdrag i hjaa Henrik Wergeland.» [Johan Austbø si skildring av talaren Olav Sletto er publisert i Ung-Norig, eit litterært tidsskrift åt ungdomen, Risør 1922].

Men reisene kunne vera så ymse. Avstandane var store, reisetida lang. Transportmidla var tog, hest og sleda, karjol, båt og ferjer. Togturen med damplokomotiv mellom Kristiania og Trondhjem tok t.d., skriv Sletto, 18 timer i 1915 (mot sju timer i 2015). Dei langvegsfarande vart reint nedsota, og dei fraus vinterstid. Karin laga eit «reiseplaid» til mannen sin, så han ikkje skulle fryse fordervat.

Vêr- og føreforhold skifta også tidt, og ferdene kunne by på alt frå sledefart i stille, vakkert vinterlandskap til forrykande storm, frå bitande kulde til vermande solskin, frå holkeføre vinterstid til sôlevegar i snøløysinga. På sjøen kunne bølgjene frese om baugen og truge med å bryte ned både talaren og roarane i småbåten, og i dei større kunne sjøsjuke vera ei plage. Andre gonger spela solstrålane i dogne bølgjer, og livet var godt.

Han budde fint, hjå gjeve menn og (stor)bønder på landet og på gode hotell i stasjonsbyar og byar. Og han trefte på mange folk han kjente frå skulegang og ellers. Skildringane vart etter forholda – frå oppstemte til nedtrykte, ironiske og morosame. Det var sakn og lengt, og ei plagsam einsemd. Brev med irettesettingar – og omtanke – for kona og dei små i heimen i Vollen, som vi har sett.

Olav – knapt kontakt med sine i Hallingdal

Olav hadde knapt kontakt med sin familie i Hallingdal etter han vart gift. Vinteren 1915 var han på taleferd i Hallingdal. På Geilo trefte han mor si så vidt det var (sjå Eva Almhjell sin brevartikkel frå taleferda i Hallingdal i Sletto-selskapets Årshefte 2018), og han besøkte gommo og goffa sin, og halvsyster Jenny i Hol. Både Olav og Jenny var «uægte børn» frå den tida mor, Anne Sletto, var tenestjente. Ho flytta heim til Hol ei gong mellom 1901 og 1910. I 1913 sette ho seg opp flott hus, «Villa Lunde» kalla, på Geilo. Etter besøket skriv han: «Eg stundar etter aa faa gaa paa toget. Eg høyrer ikkje heime der uppe eg no – har aldri høyrt heime der i grunnen. Og so bratt som liderne var! Nei, eg maa ha Asker, skal eg trivast. ...» (30.1.1915).

Olav Sletto distanserer seg frå naturen og slekta i Hallingdal. Han legg, synest det meg, føringar for eit liv i kontrollert tosemd i Vollen ved å gjera seg og sine lite tilgjengelege. Han var, som nemnt, redd for å miste Karin, si kvinne, han skydde bygdesladder, men var dette også del av ein bevisst strategi for å gjera seg gåtefull, slik Kåre Olav Solhjell er inne på i ein artikkel om Olav Sletto på [www.olavslettoselskapet.no?](http://www.olavslettoselskapet.no)

Slutt på taleferdene i 1917

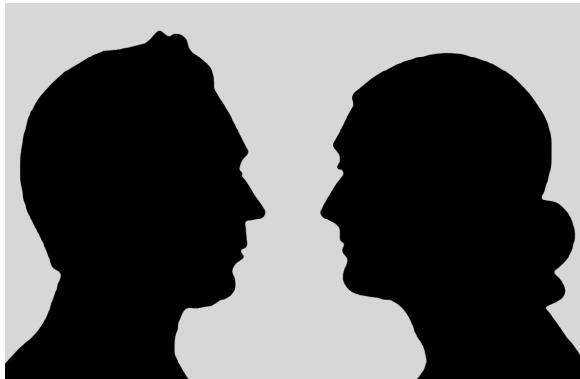
Olav var heime i Vollen i jula 1915, og nokre veker i januar 1916, men så var han på reisefot att. Både vinter og vår 1916 gjekk taleferdene til Møre og Romsdal. Deretter var det slutt. På heimebane kolliderte forventningane til liv og samliv hjå ektefellene.

I breva tek dei att, kan det sjå ut til, det dei ikkje får til i kvardagen heime. Olav overgår Bibelens Salomo i sin høgsang til Karin og kjærleiken. Neste gong han kjem til Vesleheimen, då...til sommaren, då...og Karin stemmer i saman med han og prisar sitt «eneste menneske, mitt liv, al min tanke, al skjønhets ophav». Dit trofaste viv. Din trufaste mann. Diktarkallet var likevel Olav Slettos høgste bod – frå Det Høge. Han skreiv med godheit, og inviterte lesaren med inn i ei verd som ga rom for åndeleg vekst. Liv og lære fell ikkje alltid saman, og i livets kvardag var kan hende Karin og Olav kvarandre næraast når dei var borte frå kvarandre, når dei var nær, vart noko borte, slik Tor Jonsson seier det så inderleg i diktet «Når du er borte».

Diktaren såg smerta. Barnet sensa henne: «Far maa ikke komme hjem, for da graater mor», siterer Karin eldstedottera Eva. Slik var stemninga i Vesleheimen før jul 1916. I 1917 flyttar Olav Sletto. Forfattaren, forkynnaren, forføraren og talekunstnaren hadde fått fast post ved Buskerud folkehøgskole i Fiskum/Eiker. Og målmannen Olav Sletto var litt næraare draumen om ein folkehøgskule som del av det Stein Rokkan kallar ei motkulturell rørsle med brodd mot hovudstadsdominansen i kulturlivet.

Forfattar, forkynnar, lærar

Del II: Tida etter 1917 – Fiskum, Årnes, Bingen, Geilo

Skuggefoto av Olav og Karin Sletto. Kunstnar ukjent.
Fotomotasje: Bjørn Furuseth, Hol bygdearkiv.

Korleis gjekk det vidare?

Slik vart det spurt etter at eg under Sletto-dagen 2018 på Ål hadde fortalt om familien Sletto sine år i Vesleheimen i Asker, om Olavs taleferder, hans kjensle av einsemd og Karins liv som lengtande og etter kvart slitten småbarnsmor, viv og «dronning» i eigen heim, slik eg viser i del I.

Korleis gjekk det med dei? Det, lova eg, skal eg fortelja om ved eit seinare høve. Dette er eit seinare høve. Her syner eg glimt frå Slettos liv og dikting fram til ekteparet flytta til Geilo i 1946, til dei fann sin siste bustad i Geilotun aldersheim i 1958. Der døydde Olav i 1963 og Karin to år seinare.

Det var forfattar han var, Olav Sletto, og ein formidlar av rang, slik vi har vist i del I. På taleferdene trakk han oftast fulle hus og han bøygde tilhøyrarane under sin vilje, forførte dei med si forkynning. Kom han til å nytte denne formidlingsgava også i si pedagogiske gjerning i folkehøgskula? Vart det meir ro og harmoni då Olav Sletto kom heim til familien, og vart der heile året?

Exit Vesleheimen

Hausten 1916 var stemninga, som nemnt, laber i Vesleheimen. Det kom som ei gave at Olav nett då fekk tilbod om fast post ved Buskerud folkehøgskole på Fiskum/Eiker. Hausten 1917 var han i gang med undervisninga. Karin hadde vore mentalt langt nede, men i 1917 ser det ut til å gå betre. Olav hadde vore heime heile sommaren. Det var ho glad for. I mai 1917 selde Sletto heimen i Vollen. Skjøte er tinglyst 20.7.1917 [opplysningar frå Tor Finstad frå panteregisteret i Asker]. Karin og ungane budde likevel i Vesleheimen utover hausten, truleg i påvente av at huset dei sette seg opp i Fiskum skulle bli ferdig. Siste brevet til Olav er datert 27.10.1917. Ho er nøgd, boksalet [«Millom eldar», bok nr. 3 i Loke-kvartetten] gir økonomisk tryggleik, ungane har det bra og alle gler seg til papa-besøk. Nyehuset dei sette seg opp i Fiskum, var ikkje ferdig, og når det endeleg sto der, brann det ned til grunnen. Meir om det seinare.

Seks år i Fiskum – Solfeng

Då kyrkjeklokken ringte året 1918 inn, var altså heile familien Sletto igjen samla. Olav var i gang som lærar ved Buskerud folkehøgskole. Der var Olav Langeland rektor. Relasjonen mellom dei to Olavane var ikkje heilt ukomplisert. Det kjem vi tilbake til. Men no slapp i alle fall Olav dei slitsame taleferdene, og løna kom regelmessig inn kvar månad. Ei lette for både han, og ikkje minst for Karin. Men dei fekk uventa problem. Huset dei hadde fått sett opp, og som sto klart til å huse familien, brann ned til grunnen, alt før dei hadde flytta inn. Derfor budde to vaksne og fire små ungar til leige, og heller kummerleg, den fyrste tida på Fiskum. Men etter kvart fekk dei sett seg opp eit nytt hus, makin til det som brann ned. Solfeng kalla dei det.

Sletto-familien sin heim, Solfeng, i Fiskum, slik han såg ut i 2009. Bildet er fra Arild Mikkelsens bok «Folkelig og frilynt. Buskerud folkehøgskole Heimtun 100 år», 2009. Bildet er nyttå her med tillatelse frå forfattaren.

Guteknabben Bjørn kom, som nemnt, til verda i mars 1915. Han var barn nr. 3 og kom tre år før Karin ynskte det. Så vart det ei god pause til det siste barnet i Sletto-familien, Irene, kom til verda, 5.11.1919. Karin kjende seg ikkje sterk, og klaga over diffuse smerter i heile kroppen. Ho synest å trekke seg tilbake frå Olav.

Olav går til sin nye post med solid fagleg bakgrunn, forfattar med mange bøker bak seg, talekunstnar og forkynnar, med glød for folkehøgskulen. Ein draum for einkvar styrar, kunne ein meine. Men det skulle vise seg ikkje å bli så enkelt, skriv Arild Mikkelsen i «Folkelig og frilynt. Buskerud Folkehøgskole Heimtun 100 år» (2009) og i Årshefte for Olav Sletto-selskapet 2018. Olav Langeland hadde vore styrar ved Buskerud folkehøgskule i sju år då Olav Sletto vart tilsett som lærar der, og skula han kom til var ei veletablert skule med staseleg bygning, solid økonomi, god rekruttering og ein dyktig styrar. Trass dette kom det til konflikter mellom den nytilsette og rektor. Ein ting var ei gamal «damerøre» frå Slettos tid ved Askov Højskole i 1908-09 som låg ulma. Sletto vart nemleg i si tid bedt om å slutte ved Askov grunna sitt dametekke, og Slettos rykte frå studietida i København var ikkje plettfrift, slik ein mann av Langelands støyning nok ville forvente. Ein annan ting var at dei hadde ulik religiøs ståstad. Sletto si tolerante og grunnleggande økumeniske haldning sto i motsetning til Langeland sitt konservative kristensyn.

Alt tidleg på 1910-talet talar Olav Sletto om at bondestandet, som han kallar det, er i krise grunna industrialiseringa og ungdommens flukt frå bygda og garden. Folkehøgskulen har, meiner han, si oppgave i å motvirke denne utviklinga. I ei tale om «Bondens sjælsliv» nokre år før han kom til Heimtun har han analysa og tiltaka klart for seg:

«Norsk ungdom i dag maa leidast heimatt til far og mor, fedrelandet, heimatt til Gud. So kvar einskild naa eit fagert personleg liv. Dette er folkehøgskulen sitt program. Eller nøgjare sagt:

Folkehøgskulen staar i eit sers høve til det nasjonale liv, det folkelege liv i landet. For [folkehøgskulen] er ein skule for livet og vil ha heile folket i tale. Og det tykkjест gaa fram av verdenssoga – aller mest fraa fedrelandssoga – at skal ein kunne tala um dei største aandelege ting til eit heilt folk, maa det fyrst vekkjast nasjonalt: Det maa vekkjast kjensle av samanheng millom alle samhaldslag, kjensle av samanheng millom den eine og folket, kjensla av plikt og offerkrav. Folkehøgskulen vil vekkje ungdom til nasjonalt folkeliv, til levande norske borgarar.

Folkehøgskulen staar i eit sers høve til det menneskelege kulturliv. For soga syner at mennesket har medfødt evne og trong til aa skapa seg ein kulturheim her paa jordi. Anten no denne kulturtrong fær utslag i dikting, kunst, politikk, vitskap, gransking, samfunnsforbetring, eller fine og sømelege former for umgang millom menneske – ein ungdom maa uppseda seg til aa kunne leva med, ta imot, og glede seg i aandelege ting. Vere borgar av sitt lands kultursamfund.» Heile tala er gitt att i dette årsheftet.

Langeland var kritisk til Slettos pedagogiske syn, og til det han skreiv i bøkene sine. Dei hadde ulikt syn på kva folkehøgskulen skulle vera – ein stad for meir akademisk læringshjem eller ein stad for å føre studenter inn i ei verd som ga rom for åndeleg vekst, og som førte dei «heim til mor og far» - til bondens domene. Der Olav Sletto er estetikar og klassisist, og sto i ein platonisk tradisjon, hadde han ikkje følgje av styraren Olav Langeland [Arild Mikkelsen «Folkeligt og frilynt. Buskerud folkehøgskole 100 år, 2009】.

Olav Sletto er via plass i den lokale historia om folkehøgskula [Heimtun], men i den nasjonale fortellinga har han ingen plass [Arild Mikkelsen «Frihet til å lære. Frilynt folkehøgskole i 150 år», 2014].

Heimtun i 1913. Bildet er frå Arild Mikkelsens bok «Folkeligt og frilynt. Buskerud folkehøgskole Heimtun 100 år, 2009», og nyttet her med tillatelse frå forfattaren.

Studieferder 1920

I 1920 var Olav Sletto på to studieturar. Det var tredje året hans ved Buskerud folkehøgskule. Dei hadde, som vist, ikkje vore konfliktfrie. Også i Sletto-heimen sleit dei.

Fyrste turen gjekk til Stockholm nokre dagar i februar. Av breva hans går det fram at dei ikkje har felles seng heime, men at Olav vil dei skal ha det – det er ”det mest naturlege”. Og så minner han om at Karin må lære seg vera lydig, dvs. slik som han vil ha henne. Uppreiststrong har det aldri vore, og er det heller ikkje no, plass til i Sletto-heimen. Frå Stockholm skriv han [15.2.1920] m.a.

«Naar eg no kjem heimatt, vil eg kunne paa betre maate liva samliv med deg. Det stolte i deg – sanning-skrapet som du ber i deg – stor lengsel som du ber – stunding etter varme som du eig, det som so tidt har slege ut i sin karikatur, so du har vore hard, bitter, hemnande, konfliktsøkjande, misstrivst – det skal no faa løyse seg ut i ei yarm kvinne, eit kjærleg viv, ei god mor, som gjev utan aa rekne um ho fær fullt verderlag – som gjev, og som fær tusenfald att. Og so skal me til aa lesa saman att, dele tankane ... liva og utvikle oss i lag.

Eg ser no so ljost paa framtidi. Eg kjenner at det er ei framtid for oss. Me er kalla til noko. Lat oss hjel-past aat. Vente. Arbeide. Og halde oss reine og uflekka, i tanke og gjerning. Men det er no óg vilkaaret – det maa til. Den lovnaden me gav kvarandre um truskap, den lovnaden har me ogso gjeve Gud.

So i seng. God natt vivet mitt. Og tomtane [ungane].

No har eg vore heimanfraa i 10 dagar. Koss de har det heime, veit eg ingenting um. **Du skriv ikkje. Stakars deg, blinde, veike vivet mitt.**

Din trufaste mann.

Han såg fleire maleriutstillingar, var på konsertar, høyrd forelesningar om den religiøse filosofien om det okkulte, også kalla teosofi, og hadde samtaler med kjente teosofar. Det ultimate målet hans var åndelag vekst.

I november gjekk studieferda til Sveits. Med i reisefølgjet var m.a. Ella Anker (syster av likestillingsforkjemparen Katti Anker Møller), kjent som kvinneaktivist, religiøs spiritist og utanrikskorrespondent. Det synest vera rektor Olav Langeland som tok initiativet både til turen og til at bror til Karin, skipsreiar Fritz Bryde, finansierte den. I alle fall var Olav innom hjå Brydes i Kristiania før avreise. Der vart det bydd på mat og drikke av finaste slag, hyggeleg samtale og til slutt ein konvolutt innlagt 5000 kr. til turen. Olav rosar Fritz opp i skyene. Kvar av dei to herrane Langeland og Bryde kunne nok hatt sine grunnar til å få Olav litt på avstand. For Bryde-familien var omsut for den yngste i syskjenflokk på 12 viktig, og mellom Olav Langeland og Olav Sletto kunne kjemien og mykje anna vore betre, som vi har sett.

Olav har travle dagar på studieturen, som på veg sørover gjekk turen via København og Berlin til Genève og Zürich. Heimatt la han ruta om München og København. I Berlin vart han tatt med i storbyens fattigkvarter [som Heinrich Zille har skildra som ingen andre i sine teikningar i Das grosse Zille-Album. Büchergilde Gutenberg, 1965].

9.11.1920 skriv Olav frå Berlin:

[...] «I dag fyrste dagen i Berlin. Og her har vore eit sprang! Det er nemleg revolution-minnedag i dag 9. november. Folk og talarar paa gata. Halte og sundskotne møtte eg mange av i dag. Mange tigg. Men elles gaar alt sin gamle gang. Noko har eg likevel set som skok meg upp noko reint forfælende: Ein ven mann som hadde faatt skjelving over heile kroppen, og sat paa gata – medan ein anna spelte dragspel til. Folk stod stume kringum.

I dag skal ein kvækjar fylge Ella Anker og meg til dei fatige strok i Berlin. Det blir nok avstyggeleg.»

I åra etter fyrste verdskrigen låg Europa i ruinar. I det nøytrale Norge hadde det vore jobbetid for dei få (mellan anna for nokre av skipsreiarbrørne til Karin Sletto) og dyrtid for dei mange, som for familien Sletto sjølv. 2000 sjøfolk hadde mista livet på havet. No var landet inne i krisetider med kronisk arbeidssløyse og inflasjon, bankar som gjekk overende og tvangsauksjonar på bygdene. Arbeidarrørsla organiserte seg og vart ein maktfaktor på 1920-talet. I 1927 vart Arbeiderpartiet det største partiet på Stortinget. Den største arbeidskonflikta i mellomkrigstida kom i 1931 med storlockout, Menstadslaget og sympatistreikar. Dette var tonar Olav Sletto i all si tid hadde ottast for. Massene var ikkje for korkje han eller Karin.

Vi skriv 1920. Olav er i Europa. Det er berre to år sidan fyrste verdskrigen var slutt, og eitt år etter at Versailles-traktaten vart underteikna. Den tapande part vart hardt straffa, trass gode forsetter om at så ikkje måtte skje. I ettertid ser mange at i denne traktaten låg kimen til andre verdskrigene. Men då Olav kom til Berlin, var arbeidet for varig fred i gang. Folkesambandet vart ein realitet. Norge gjekk med alt i 1920, mens Tyskland slapp inn fyrst i 1926. Det som fyrst møtte Olav Sletto i Berlin, og som umiddelbart gjorde så sterkt inntrykk på han, var kvardagen; eit gatebilde sterkt prega av offera for bomber, kulær, gass og andre uhyrlegheiter frå krigens skrekkelige velde.

Men Olav Sletto og Ella Anker var også med på møter i Folkesambandet, og i Genève høyrd han Robert Cecils store tale om fred. No galdt det å sikre varig fred – og å skapa eit organ for mellomfolkeleg samarbeid, eit Folkesamband for alle nasjonar, der den einskilde stat skulle forplikte seg til ikkje å gripe til våpen, ikkje gå til krig, men binde seg til forhandlingar – under full offentleg kontroll.

Engelskmannen Robert Cecil, blokademiner under krigen, var ein av frontfigurane i dei tre fyrste åra av Folkesambandets arbeid 1920-22. Saman med han sto svenske Hjalmar Branting og norske Fridtjof Nansen. I 1937 fekk Robert Cecil, då Lord Cecil of Chelwood, Nobels fredspris.

På det same møtet tala Fridtjof Nansen om repatriering av krigsfangar og flyktningar etter fyrste verdskrigen. Det Olav Sletto høyrd gjorde inntrykk, og må ha styrka hans pasifisme. Midt i storhende for Europa, er likevel tankane hans i Solfeng. Frå Genéve skriv han (18.11.1920):

[...] «I gaar høyrd eg det store foredraget av Robert Cecil. Det kjem truleg til aa gaa verdi over. I dag skal Nansen halde foredrag um sitt arbeid med fangane.

I morgen reiser eg til Zürich med toget 6.50 i morgen tidleg. Dersom eg fær lov, tek eg nordover um München. Og er der ein par dagar. ...

Dersom eg no hadde visst at de der heime hadde havt det godt, so hadde allting vore mykje betre for meg. Men her er ikkje noko brev kome endaa. ...

Kjære, hugs paa at eg er like glad i deg, korleis du so enn er hard mot meg. Gode armar um deg og borni.

Din trufaste mann!

Om han gler seg over fredsarbeidet i Europa, er Olav Sletto uroa over ufreden i heimen. Også i andre brev klagar han Karin for ikkje å skrive, at ho konstruerer konflikter i heimen, er for sjølvhevdande – kort sagt ikkje er det vivet han vil ha. Og når brev heimanfrå kom, ei sjeldan gong, vart han ikkje nett roa ned. Frå München skriv han 26.11.1920 m.a.:

[...] «Men daa eg opna brevet, var det so underleg – so hjelpelaust og hardt. So vondt som du maa ha det! Som suggesterar deg sjølv upp til du kjenner deg ulukkeleg og aaleine – kjenner at din trøng etter kjærleik blir ikkje møtt. Som ikkje vil eller kann sjaa at eg elskar deg med ein ”mannleg” kjærleik – ein kjærleik som har evne til aa halda ut heile livet.

Du maa sjaa og ogso elske mitt livskall, kjære Karin. Som du no har byrja, set du **alt som er mitt arbeid – og min produktive natur – til aa vera egoisme.**

Eg er redd for deg. Du er sterkt og traassig – eg er so rædd at du trør ned det du har, og fantaserar deg etter burt paa K.borg. Og folk! [her siktat Olav til familien på Katrineborg i Sandefjord]. For du har eit sterkt kjærleiksliv. Du er ikkje sterkt. Men din vilje er rein, din lengsel fin, din trøng er etter forstaaing, varme. Men du skynnar av alt minst deg sjølv – kropp og sjæl med sine drifter. Og du vil ikkje forstaa meg som eg er, men som du hadde tenkt eg skulle vera. Og du diktar til ei krise millom oss. Og piner meg – eg er so saar, so saar.»

Din trufaste mann!

Han er uroa over stoda i heimen og ei Karin som er sterkt og trassig, som ikkje er sterkt, som ikkje skjønar Olavs maskuline kjærleik og som ikkje anerkjenner livskallet hans – å vera forfattar. Sterke anklager, sårt sinn.

Men kven er det Olav Sletto eigentleg skriv til? Ein tredje person han visste ville lesa breva hans i ettertid? Eller kona si? Eg undrar, fordi eg merka meg eit skifte i Olav sine brev heim alt hausten 1915, den nest siste hausten han var på reisefot i Norge. I tidlegare brev var eg aldri i tvil om at det var Karin har

stila breva sine til, men så - i brev frå taleferda i Trøndelagen og Møre og Romsdal denne hausten, var han ekstra nøyne med å skrive kor mykje pengar han sende, spurde om ho hadde fått dei, hylla henne som madonna og dronning, og sette henne på den plassen han ville ha henne: I heimen – og berre der. Han gjorde henne til eit sjukeleg menneske som han var redd ikkje greidde ta vare på seg sjølv osb. Han var aldri, slik eg les breva, innom tanken at Karins reaksjonar kunne vera sunne og dekkande reaksjonar på dei premissane for liv og samliv Olav sjølv sette. Kanskje var det også slik at ho etter kvart gjennomskoda at i Olavs omsorg låg også mykje kontroll, og at ho levde i eit konstant krysspress mellom barna og barnas far om hennar merksemd – som mor? For ho skulle jo ikkje berre vera mor for dei fire små, ho skulle også vera mor for sin mann, slik vi har vist i del I av denne artikkelen.

Når eg les Olav og Karin sine brev, får eg eit unikt innsyn i deira indre familieliv, slik dei sjølve skildrar det. Men deltakar i deira liv, det er eg ikkje, sjølv om eg til tider har kjent det slik. Der skal ein heller ikkje vera. Skal ein granske andres liv, må ein halde seg i observatørposisjon. Vart eg for mykje av ein deltakar, var det om å gjera å klyve opp på utsynshaugen att, ellers risikerer ein ikkje å bli tatt på alvor som granskar. Eg ser altså inn til dei utanfrå, som tilskodar. I ei annan tid enn mi eigen. Det fargar framstillinga.

Eg minner om at breva eg arbeider med er lagt til arkivering av forfattaren sjølv – med tanke på seinare gransking. Berre det kom med som han ville dele med slike som meg.

Familielivet i Solfeng sett utanfrå

Men det fanst dei som såg Sletto-livet berre utanfrå – i samtid, som venen Lars Reinton og studiekameraten frå Voss folkehøgskule, Ingvald Skjelderup. Korleis tedde familielivet seg i deira fortelling?

Sletto refererer i brev til Karin kva Lars Reinton har sagt til Ella Anker, som var med i reisefølgjet hans:

«Veit du kva Ella Anker sa? Lars Reinton hadde tala um deg til henne paa Geilo. Du og eg var so like, hadde han sagt. Me tok oss so godt ut i saman. Det var ei stor vinning for ungdomen paa skulen og sjaa eit so fint ekteskap! – Eg vart so glad, daa eg hørde det. Der fær dei sjaa – trufast i det smaa, det er siger og i det store. Folk legg nok merke til ... (21.11.1920 frå Zürich).»

I 1921 og 1922 var truleg Olav opptatt med undervisning ved Buskerud folkehøgskole, og dermed var det heller ingen brevveksling mellom ektefellene. Men i 1922 svinga ein bladfyk frå nynorskbladet «Den 17de Mai» innom. Han var ein studiekamerat av Olav frå tida ved Voss folkehøgskule, og gir denne skildringa av sitt møte med familien på Fiskum:

«Møter husmori, Karin Bryde Sletto, det heimkjære vivet paa trammen. Helsar! ...
Eg fylgjer gjenom stova. Sletto sjølv sit ute paa stupen – verandaen – og skriv paa ei ny bok. Me helsast!

Orsak at eg kjem uroar deg i arbeidet ditt!
Nei so min sann er du ute ferdast! Velkommen! Sit ned og ver som heime.

Ja, her er godt aa vera. Ein velstelt heim i ei fager bygd.

Fiskum – Darbu – er eit storlagt stykke land. Her maa baade sjel og lekam kunna leva. ... God er jordi. Logn er dalen. Og veks gjer det godt baade paa bø og i hagar. ... Her er dette paradiset, paa eit hyrna av prestegardsjordet har huslyden Sletto bygt Solfeng, den unelege heimen sin. Det er ikkje noko slott, men hjelpeleg og godt. Han lyser av glede, er freda og signa. Rosor og andre blomar, raude og kvite, gule og blaa lyser og lær i sine pryddelege klæde og signar arbeid, helse og lyd. – Heimen deira er velsigna med

fire helsuge, gladværuge born, Eva, Randi, Bjørn og Irene som spring, hoppar, syng og lær og stundom græt, - tonefylgje i dagens strid. Herlege eigner, gudgjevne skattar som gjev livet verd og strevet mein-ing.» Heile intervjuet er gitt att i dette årsheftet.

Om det knakar i samanføyningane i heimen, syner dei den vellukka familien utad, desse to. Så vel vener som andre meir fjerne kjenningar ser berre overflata, kan det sjå ut til. Men truleg ikkje Karin sin familiie. Der vart den minste sett og hjelpt på måtar som ikkje skulle kunne slå tilbake på henne, som t.d. økonomisk hjelp til Sveits-turen i 1920.

I dei seks åra Sletto var ved Buskerud folkehøgskole, ga han ut fire bøker, alle med religiøst-historiske emne [Dagning 1920, Geisli 1920, Stefanus 1921, Porten 1922]. Det var forfattar Olav Sletto var. Og truleg forkynnar og talar – også i rollen som lærar.

«Eg andar fritt – for fyrste gong på 6 år.»

Sletto sine 17 år på Årnes/Sørumsand

I 1923 går draumen om eigen skule i oppfylling for Olav Sletto. Han får post som styrar ved Romerike folkehøgskole. Seks år ved Buskerud folkehøgskole er lagt bak. Sletto sjølv skriv frå Årnes 27.10.1923: «...- her er eg fri for all den smaalege venda på Heimtun [Buskerud folkehøgskole] og alt fusket. ... - Mine lærarar er fyrsterangs...faatt hjelp og velvilje av Høgskulelaget - gudskjelov. ... Eg andar fritt – for fyrste gong på 6 aar».

Sletto kom visst aldri heilt til å gløyme Olav Langelands lange nei til å gi han ein post ved Buskerud folkehøgskole og konfliktane den tida han var lærar der, som vi har vist ovanfor.

Lars Reinton skriv i eit brev til forsvar for Olav Sletto seinare på 1920-talet at Sletto fyrst og fremst var kunstnar, og difor måtte møtast på ein annan måte enn ein vanleg lærar, både med omsyn til løna [som låg noko høgare enn vanleg lærarløn], pedagogikken [undervisning eller forkynning/talekunst?], korleis ei folkehøgskule skulle drivast – og tid til skriving.

På Årnes ligg eit stort stykke arbeid framføre. Han flyt til sin nye arbeidsplass i 1923 og byggjer skula si opp etter sine eigne idear om kva ei folkehøgskule skal vera. Ideallet sitt har han skildra m.a. i es-saysamlinga «Geisli» [1920] og i taler han heldt om folkehøgskulen både i Norge og Polen [høyr Jørn Øyrehaben Sunde sitt foredrag om talaren Olav Sletto på www.olavslettoselskapet.no/taleferdartiklar]. I stuttform skulle Slettos folkehøgskule vera ein møtestad for sjølvstendige individ, for oppseding til eit åndeleg og moralsk liv, og til respekt for arbeid knytt til jorda. Elevane sin eigen kunnskap skulle takast på alvor, og pedagogikken skulle vera dialogbasert.

Lærar eller/og forkynnar?

Lars Eskeland var Sletto sin lærar og rektor på Voss. Om dette skriv Arild Mikkelsen i Olav Sletto-selskapets Årshefte 2018 [s. 7-14] at «Olav Sletto møtte det folkelege i ei nasjonal utgåve, han møtte det nasjonale i ein bondsk utgåve, han møtte det levande ordet som landsmål, og han møtte det munnlege i form av inspirerte foredrag.» Eskeland var dertil ein talekunstnar av rang, og han drilla studentane sine i talekunst. Det hadde Olav Sletto stor nytte av. Men, spør Mikkelsen, var det slik at Sletto sine foredrag skapte godt rom for samtale mellom elevane etterpå? Det er ikkje godt veta, skriv han, mens eg tenkjer at Olav Sletto også i lærarrollen truleg fyrst og fremst var forkynnar og talekunstnar – som Lars Eskeland var det. Monologen sto truleg sterkare enn dialogen i Slettos pedagogiske praksis. Han gjorde det han var best til.

Godt omdømme hadde han i alle høve som lærar, same kva metodar han nytta som formidlar. I tillegg til undervisninga, hadde han også det administrative ansvaret for Romerike folkehøgskole, som i 1929 vart til Romerike ungdomsskole – mot Slettos vilje. Alt det fyrste året trekkjer han mange elevar, og som åra går, er talet på søkarar fleire enn dei han kunne ta inn.

Det er ei rik tid for Olav Sletto som folkehøgskulemann.

I brev til Kristofer Uppdal [18.2.1924], stadfester Olav Sletto at søknaden til skula er svært god, og at han:

«Nett no staar [eg] i ferd med aa faa reist ein garanti paa 150 000 kr. til skulebygning – og treng ha litt stytte i ryggen. Best vilde det vera um di melding av mi dikting [av Signum Christi] kom i «Nationen» - den er det som blir lesen her over Romerike».

Dei skilte ikkje alltid mellom private og offentlege pengar, idealistane som bygde folkehøgskulane i Norge.

Bildet viser elevar og lærarar ved Romerike ungdomsskole 1929-30 med rektor Olav Sletto i midten øverst.

Skula stilte styrarbolig til rådvelde for den nytilsette, men det tok tid før Karin og ungane kom etter. No, når dei bur kvar for seg, går det av breva fram at det anstrengte forholdet er ved å løyse seg noko opp, og at det er meir rom for barna i heimen. I brev frå Solfeng datert 18.10.1923 skriv ho m.a.:

[...] «Barna og jeg har det så godt. De er ofte inde hos mig nu. Og er saa stille og snille mot mig. Og jeg frygter verken ensomheten eller vintermørket – tvert imot!

Hjertelig hilsen fra os alle. Karin.»

Karin har lenge vore kronisk utmatta, og ho sökjer hjelp mange stader, etter kvart også hjå Mercello Haugen (1878-1967). Mange, især kvinner, sökte han, sjølv om han av ekspertisen og fleire andre vart sett på næraast som ein kvakksalver. Det var ingenting i vegen med hennar mentale kraft, fekk ho veta. Ho var nøyne på å la Olav få del i den vurderinga. Kanskje streva ho med å få anerkjennelse som åndsmenneske av mannen sin? Det kunne ho nok spart seg. For Olav var Marcello Haugen, slik eg forstår forfattaren og åndsmennesket Olav Sletto, neppe av dei han såg på som noko fara etter. Tvert om.

Karin brukte urter og tok daglege bad, og måtte ha total stillhet og ro. Det lærte ungane raskt. Olav var ikkje begeistra, men kunne lite gjera frå det fjerne. Det er sjølvsagt «pig» i huset, men likevel er han er uroa for Karins helse og korleis ungane har det. I brev frå Årnes 28.10.1923 klagar han igjen over at Karin ikkje skriv til han.

«No ventar eg enno nokre dagar, og kjem det ikkje brev – so fær eg skriva til Hexeberg som er presten vaar, og faa han til aa faa ei samtale med deg. Eg maa veta visst kva dette skal tyde. For dette drep arbeidskrafti mi.

God natt! Din trufaste mann!»

Ein kan jo undre seg over kvifor han skriv at han vil seta Hexeberg, «som er presten vaar», på saka. Mot-takaren av brevet visste like godt som avsendaren kven som var «presten vaar». Igjen: Er det Karin som er adressaten, eller den som studerer brevvekslinga 100 år etter?

Mor på besøk i Sørumsand

Også ved denne flyttinga samla familien seg etter kvart der Olav budde. Ungane vaks til, og eldstedottera Eva (1912-2006) var elev ved Teaterskolen i Oslo, men budde heime hjå far og mor. Styrarbustaden ved skulen, som Olav kallar «ein humanistisk heim», var ein stad der folk kom og gikk. Her var god plass til langvegsfarande å overnatte. Ein dag dukka eit besøk opp som, kan det sjå ut til, kom som ei overrasking på alle, unntatt Olav. Det var mor hans, Anne, gift Olsen [1867-1946]. I eit brev til Osvald Medhus i Hol, datert 21.4.2000 skriv Eva om dette besøket:

«Jeg har sett Anne 1 gang. Jeg kom hjem med toget, fra skolen i Oslo. Hun var flott å skue i sin Hallingbunad. Jeg tenkte med engang på «Fru Inger til Østråt». Hun var kommet med 10-toget om morgenen og skulde reise tilbake til Oslo om aftenen. Jeg husker jeg syntes det var så rart, - for alle som kom til oss – overnattet, - vi hadde jo 2 gjesteværelser. Efter dette kom det julegaver til far, fra moren.»

Dette var tredje gongen mor og son såg kvarandre, så vidt vi kan skjöne. Fyrste gongen var i Sletto, då Anne kom med Jenny, halvsyster til Olav. Han var berre småguten då. Andre gongen var på Geilo, der han besøkte mor si i «Villa Lunde» før han held tale på Dr. Holms hotel om kvelden. Han var på taleferd oppover Hallingdal i februar 1915 (Eva Almhjell/Jørn Øyrehegen Sunde: Anne Sletto. Eit kvinnekortrett, Boksmia 1915, s. 42 og Eva Almhjells taleferdartikkel frå Hallingdal i Årshefte 2018). Då Anne døydde sommaren 1946, var ikkje sonen med i gravferda. Han var sjuk.

Bingen i Sørum

Styrarbustaden ved Romerike ungdomsskole var altså familien Sletto sin heim heilt til tyskarane jaga dei derifrå og knuste talarstolen hans i 1943. Resten av krigen budde dei på Bingen gard i Sørum. Om denne tida veit vi lite, men av eit minneord i Aftenposten 27.8.2002 etter Randi Dammen, barn nr. to i Sletto-familien, veit vi at motstandsfolk på flukt fekk kvile seg hjå Olav og Karin Sletto før dei vart tatt over til Sverige [sjå Eva Almhjells artikkel om æresretten i dette årsheftet]. I 1946 måtte dei vike husrommet for ein ny gardsforvaltar. Det var ei heppe, då, at Olav og Karin kunne flytte inn i huset til mor hans, som døydde sommaren 1946, på Geilo.

Litterær produksjon på Sørumsand og Bingen

Olav Sletto hadde ein uvanleg stor arbeidskapasitet. På toppen av travle dagar som rektor og lærar, skreiv han og ga ut 18 bøker frå Sørumsand, av dei ein dramatrilogi [Gamle Vehall, Skrinet, Flaum]. To av dei vart oppført ved Det Norske Teatret, «Skrinet» - livet og lagnaden til ein norsk 1900-tals-bonde - i 1934 og «Gamle Vehall – ei bondetragedie frå begynnelsen av 1800-talet - i 1936. Olav Dalgard meiner Olav Sletto hadde ei nerve som dramatikar som han hadde kunna utvikla vidare (Dalgard i «Ei bok om Olav

Sletto, Samlaget 1966). Fem-seks av bøkene frå Romerikstida hadde religiøst-historisk innhald. På dei var det laber respons. Han var utanfor si tid med sine religiøst-historiske tema, vart det sagt. Kvifor heldt han likevel fast ved dei når kritikarane vende tommelen ned? Forklaringa gir han sjølv: han forheldt seg ikkje til hovudstadskritikarane. Han kjende seg nedtagd og hadde avskrive dei. Og slik Olav Sletto sjølv såg det, valde han ikkje alltid sine litterære tema. Han hadde eit kall - frå Det Høge. Det måtte han følgje.

Men han gir også ei meir intellektuell forklaring i det før siterte intervjuet med Ingvald Skjelderup i «Den 17de Mai» 9.8.1922:

Mennesket – sjæli er alt for meg. Og ho er i det meste lik til alle tider.

«Det er vel helst notidi bokmennene vaare teiknar av? spør intervjuaren.

«Det har vore moten millom diktarane etter 80-90-aari, at berre notidi kann vera emne for diktverk. ... Diktarane har meint at dei skal kunne konstruera uppatt dei gamle tider og menneske for notidi. Den diktingi er truleg mindre verdfull som dikting, og kann aldri bli objektive sanne vitnemaal um eldre tider, soleis som sakleg vitskapleg gransking kann vera det. So eg har teke støde langt burte fraa denne litteratur-art. Eg sokjer difor «historisk sanning» berre so mykje at eg fær eit klaart miljø og fast grunn for karakteristikken. Sidan er mennesket – sjæli alt for meg. Og ho er i det meste lik til alle tider. – Desse fyrtidsemne er for min part det beste middel til aa vekkja nokre serlege hugdrag og kjenslor i lesaren – rett nok kjenslor som ligg ovanum kvardagen og den lægste drift – kamp – men kjenslor som har rett til aa bli vekte og styrkte i eit menneske. Eg ser det meir og meir slik at venleiks-sansen og den religiøse evna er det høgste i menneskesjæli.»

Så vendte han attende til heimstaddiktinga. I 1939 kom den fyrste av i alt fire bøker om Per, «Per Spesil». Dei tre andre vart gitt ut under krigen (Per Sjøl 1940, Per Stavlang 1941 og Per Spelmann 1942). I 1943 og 1944 kom dei to fyrste binda av «Soga um Røgnaldfolket», «Under Solhov» og «Ættbunden», skreiv han frå forvisningsstaden Bingen i Sørum. Dei tre siste binda kom då han var komen til Geilo: Jordfast 1946, Fyrste glimt 1949 og Dag 1950. Hovudkarakteren var presten Silju og hans strev i skjæringspunktet mellom prestegjerninga og kunsten. Bøkene, også kalla Silju-serien, var også ei skildring av det store hamskiftet – på bygdenivå, skrive med lun humor og djup innsikt i sitt tema. For desse bøkene hausta Olav Sletto stor fagnad, og åndsfrenden Alf Larsen melde Silju-bøkene i eit 30 siders essay. Han var kjent som ein ærleg og skarp kritikar, men Sletto fekk ei solid og positiv omtale av poeten frå Tjøme. Boka om Hans Nilsen Hauge, «Broder Hans», ga Sletto ut i 1948 og i 1951 kom eventyrromanen «Skri- net skal opnast um hundre år».

Frå tida etter at familien samla seg i Sørumsand omkring 1923, er det ikkje så mange brev å finne i Sletto-arkivet. Frå krigsåra har vi heller ikkje funne nokon brev mellom ektefellene. Men av eit minneord etter Randi Dammen, Sletto-dotter nr. to (1914-2002) går det, som nemnt, fram at foreldra hennar opna sine dører for motstandsfolk på flukt, «og mer enn én gang fikk fangene og losene lov til å hvile hos dem før ferden gikk videre over grensen.» (Aftenposten 27.8.2002).

Olav Sletto og krigen

Olav Sletto hadde tatt i mot kunstnarløn under krigen – frå nazistyresmaktene. Og han ga ut bøker. Slikt gjorde ikkje gode nordmenn i krigstid. Han fekk mykje tyn for dette etter krigen, og vart av Den norske Forfatterforening sin æresrett dømt til ikkje å utgi bøker fyrste året etter krigen og til å betala attende kr. 5000 som han hadde mottatt som forfattarstipend frå nazistyresmaktene. Dette kravet vart ettergitt etter søknad frå Sletto. Han var sjuk etter hjarteinfarkt i 1941, og fekk berre ein liten invalidepensjon – i 1944. Han hadde ikkje dei pengane, så enkelt var det. I 1948 var endeleg medlemskapen hans i Den norske Forfatterforening (DnF) i orden att. Arne Skogheim har skrive utførleg om dette i Olav Sletto-selskapets Årshefte 2004.

I 1950 fekk Olav Sletto kunstnarløn på 800 kroner årleg frå Hol kommune. I 1960 fekk han statens kunstnarløn – kr. 9000 for året. Sjå artikkelen om Olav Sletto og orsakinga frå Den norske forfatterforening i eigen artikkel i dette årsheftet.

Olav Sletto i norsk litteratursøge

I 2018 siterer Jan Inge Sørbø i sitt storverk «Nynorsk litteraturhistorie» (Samlaget 2018) Jørgen Handeland: «Olav Sletto høyrer til stortrea i nynorsk bokheim». Bjarte Birkeland slår også fast at namnet hans vil bli ståande i norsk litteraturhistorie. 44 bøker skreiv han frå 1908 til 1963. Ein imponerande produksjon. Likevel er han mindre kjent enn andre i sin forfattar-generasjon: Sigrid Undset, Johan Falkberget, Olav Duun. Det, skriv Sørbø, kan ein undra seg over, for produksjonen hans imponerer både i mengde og kvalitet. Med lokalt utgangspunkt i Hol i Hallingdal utvikla Sletto seg til ein «døl» av Vinjes type, ein som var både «Internasjonal og moderne, lokal og tradisjonalist» for å bruke professor Jørn Øyrehaugen Sunde sin tittel på foredraget han held til Olav Sletto-dagen 2017 om Olav Sletto som talar (www.olavslettoselskapet.no/taleferdartiklar). Ein kan også si at målmannen Olav Sletto var del av det Stein Rokkan kallar den motkulturelle rørsla med brodd mot hovudstadsdominansen i norsk kulturliv.

Olav Sletto fekk, som vi no har sett, av ulike årsakar ikkje den anerkjennelse han hadde fortent som forfattar. Det same kan seiast om hans innsats og rolle som folkehøgskulemann.

Ein kan lure på om det var ein slagen mann som flytta til Geilo, og slo seg ned i huset til ei mor han knapt hadde møtt. Det er ikkje noko som tyder på det. Olav Sletto heldt oppe driv og skaparevne. Sin store arbeidskapasitet beheldt han helt inn i sine siste år.

Alderdom på Geilo

Det finst nokon få brev mellom Olav og Karin frå åra etter krigen. Av dei forstår vi at for Karin var Geilo ein stad å mistrivast. Dette blir stadfesta av eldste barnebarnet, Eva Cecilie Sletto, som tidvis budde hjå besteforeldra sine. Karin var plaga av sterke hovudsmerter, leddgikt og alt som gale var. I Vestfold hadde ho sine røter, i eit materialistisk sjøfartsfylke, der den åndelege status var at «folket var daude som stokkar», for å bruke Olavs eigne ord frå taleferda han gjorde i Karins heimfylke vinteren 1914. Olav meinte Karin, som resten av hennar familie, leid av nevrasteni, noko som hang saman med deira materialistiske livsorientering. I våre dagar ville Karins tilstand kanskje heller vorte kalla kronisk utmattelsessyndrom. Frå 1948 reiste ho fleire gonger til Oslo på kur, og budde dels på kurhotell og dels heime hjå døtrene sine, Eva og Randi. Dei, og broren Bjørn, prøvde å få henne inn hjå fagfolk (dr. Seyffert m.fl.) som kunne gi behandling med varig verknad. Det endte med høge rekningar, som Olav fekk betala, og retur til Geilo. Begge deler sleit på Olav, som ville ha ro til å skrive. Det var forfattar Olav Sletto var.

Villa Lunde på Geilo, sett opp av Anne, g. Olsen, i 1913 og heim for Olav og Karin Sletto 1946-1958. Foto: E. Almhjell, 2016.

Den attendeflutte holingen levde eit aktiv liv på Geilo. Han laga eigne kurs i bibellesing og var med som talar i mange tilstelningar i bygda. Ein ivrig brevskrivar var han heilt til det siste, og i åra etter krigen utvikla venskapen mellom Tjøme-forfattaren Alf Larsen og Olav Sletto seg til eit djupt åndsfellesskap. Om dette har Arild Mikkelsen skrive i sin introduksjon til Larsens bokmelding om «Soga um Røgnald-folket» i Olav Sletto-selskapets Årshefte 2013. Då eg las breva mellom dei to, merka eg meg at Alf Larsen og Olav Sletto i det meste var «motsatte», som Larsen kallar det, men dei hadde det til felles at dei hata modernismen. Dessutan var dei samde om at dei levde i ei åndsforlatt tid.

Ikkje Karin, men det bildet han skapte av henne, var det Olav Sletto elsa

Karin reiste til Oslo så ofte ho kunne. I 1953 toppa det seg – igjen – mellom ektefellene. Karin var i Oslo, men ville attende til Olav. Han var dyktig lei alt sjukdomsprat og sette som krav at ho ikkje skulle si eit ord om sjukdom om ho kom tilbake. Dessutan hadde han fått ei ny innsikt. Etter 43 års ekteskap gjekk det opp for han at det slett ikkje var mennesket Karin han hadde elsa, men det bildet han sjølv hadde skapt av henne. Så var altså Karin på rett spor alt i april 1911, då ho ber han senke temperaturen i breva sine frå taleferda i Agder [taleferdartiklar på www.olavslettoeskapsel.no]. Ho meinte at han ikkje kjende henne, og at det ikkje var så enkelt som at alle dei gode eigenskapar han tilla henne, stemte. Det auga var Olav blind på. Han hadde sitt prosjekt. Karin skulle bli hans, og det målet nådde han. Men sjølinnsikten kom først etter 43 år. Kva Karin tenkte om det, veit vi ikkje. Kanskje svara ho mannen sin, kan skje ikkje. Og om ho svara, kan mannen hennar ha bestemt at det brevet ikkje skulle med i arkivet.

Liv og samliv i reinleik og utan svik

Dei var samde, dei to unge, nyforelska i Vesleheimen: Liv og samliv skulle levast i reinleik og utan svik. 43 år seinare steig, som nemnt, ei sjølverkjennung i Olav Sletto. Han stadfester Karins eigen innsikt frå 1911. Bildet var det han elsa, ikkje Karin – mennesket Karin. Ringen er slutta. Er ikkje dette eit svik frå Olav si side? Karin Bryde var ei litterært skolert kvinne av høg byrd, men kva moglegheiter hadde ho til å stille opp på slike premisser?

Eg har tenkt Karin ikkje berre vart skapt i Olav Sletto sitt bilde, men at til dette bildet høyrer at ho også var hans pedagogiske prosjekt. For mens han overgår Salomo i si lovprising av Karin frå først av, er det som ho fell i verdi etter som ungane kom og tok merksemda hennar. Ho las mykje, men ho las feil bøker. Han instruerte henne i å lesa litteratur som ga åndeleg vekst. Eit par timar dagleg...med to-tre småungar om føtene. Ho prøvde, men det vart ikkje bra nok. Hans mål var å realisere hennar åndelege potensial, slik han meinte han hadde gjort for eigen del, eller i alle fall var på god veg til å gjera, men ho var for rotfesta i sin materialistiske familie, slik Olav Sletto såg det. Kanskje var dette eit prosjekt han langtamt ga opp? Til hennar fortviling?

På den andre sida: Bygde Karin tilsvarande opp eit bilde av Olav? Visst var hans bakgrunn vesal sett opp mot hennar, men kanskje held ho seg med bildet av ein forfattar som aldri nådde dit hennar draum var? Ein med litterær og økonomisk suksess, ein som kunne gi henne fast økonomisk grunn under føtene? Gi henne ære og berømmelse? Og gi henne handlingsrom til å vera noko – for seg sjølv, og saman med mannen sin? Eller kanskje var det slik at Karin drøynte om å dele Olavs åndelege verd, men at ho opplevde seg avvist? At ho ikkje strakk til? At Olavs overmakt intellektuelt sett, var det einaste han hadde spela på i kampen mellom dei to? Der han visste seg vinne? Vi kan ikkje veta det for visst, men at livet med åra vart levd langt frå draumen om det «fuldkomne», det kan vi med rimeleg visse slå fast. Heimen vart ikkje det tempel med opne dører mot verda, som dei både hadde drøynt om. Også varmen innad kolna som åra gjekk.

Olav var ein einstøing, både i livet og i mykje av diktinga si. Han var makalaus i heimstaddiktinga si, og ein stilist utan like. Han skreiv med godheit, og levde i mangt i den verda han sjølv dikta, mens den reelle verda var han ein åndsforlatt stad. Karin var litterært skolert, breva hennar har like mykje som Olav sine litterær kvalitet. Ho var, sjølv om ho kjende seg annleis, del av ein stor familie som var der for henne, også i vonde dagar. Begge var svakhelsa halve livet. Begge kjende på einsemda i seg sjølve.

Etter tre «rømmingar», som Olav kallar det, kom Karin attende til Olav på Geilo i 1955, ser det ut til. I den grad ho orka, vart det nok fleire byturar – for å overleva livet i «stasjonsbyen» Geilo, men frå no var Geilo den faste basen. I 1958 flytta begge til Geilotun aldersheim. Der var dei til Olav døydde i 1963 og Karin i 1965. Mens Olav heldt seg mentalt frisk til det siste, ordna med sortering av brev og anna til arkiv og/eller brenning, tok imot besøk og skreiv, vart Karin meir og meir borte for denne verda. Desse siste åra har han skildra i «På alderstun», den siste boka i Olver-sekstetten, hans sjølvbiografiske kunstroman.

Dei stilte skyhøge krav til seg sjølve, sin kjærleik og sitt samliv, Karin og Olav Sletto. Men dei var berre menneske, dei som oss. For det fortener dei respekt, som oss. Den heite kjærleiken som brann ut, det at draumar vart knuste - dei er ikkje aleine om det, heller.

KJELDER:

4-500 brev mellom Karin og Olav Sletto, 1910-1955.

LITTERATUR:

Eva Almhjell: Hemmeleg kjærleik og giftarmål i det dulde. Stormfull kjærleik og vigsle hjå byfogden i Drammen 27. juli 1911. Rundt om Drammen, nr. 2/2018.

Eva Almhjell: «So mykje som 8 dagar kan eg vel spandere på min fødedal. Ei vinterferd i Hallingdal 1915», Olav Sletto-selskapets Årshefte 2018.

Johs. A Dale/L. Reinton: «Ei bok om Olav Sletto», Samlaget 1966.

Eva Almhjell/Jørn Øyrehaugen Sunde: «Anne Sletto. Eit kvinneportrett», Boksmia 2015.

Arild Mikkelsen: «Folkelig og frilynt. Buskerud folkehøgskole Heimtun 100 år», 2009.

Arild Mikkelsen: «Frihet til å lære. Frilynt folkehøgskole i 150 år», 2014.

Jan Inge Sørbø: Nynorsk litteraturhistorie, Samlaget 2018.

Olav Sletto: Geisli, 1920.

Olav Sletto: Elveland, 1924.

Olav Sletto: Olver-bökene (Norli 1954-63).

Ingvald Skjelderup: Intervju i «Den 17de Mai» 9.8.1922.

Årsheftene for Olav Sletto-selskapet 2002, 2004, 2007, 2012, 2013, 2017, 2018.